

Draga Jurak

SVETO PISMO

Izbor

3. Svijet i pismo

Krajem proljeća 1901. godine Arheolog je ušćem Temze uplovio u londonsku luku. Povratak slavodobitnika. Približavao se gradu, klizeći uzvodno uz rijeku, onako kako su se u prošlosti u prijestolnicu vraćali kraljevi i vojskovođe. S njime je stiglo i blago. S broda su iskrcani deseci drvenih kovčega različitih veličina. Ponio je sa sobom sve što je smatrao prevrijednim da bi ostavio na Otoku. Skulpture, nakit, oružje, lončariju, svo zlato, srebro, sve što je sjalo, sve što je blještalo, sve što je bilo crveno, plavo, zeleno, žuto ili šareno.

S otkopanim plijenom ponio je i svu građu koja mu je bila potrebna za daljnje istraživanje. U označenom drvenom kovčegu nalazile su se i dvije glinene ploče.

* **

Plimne struje Temze donosile su i odnosile junake carstva: „Sir Francis Drakea i sir Johna Frankina“. Prizor je to iz klasične literature. Stojeći kao pripovjedač na palubi broda koji plovi Temzom u epicentru sam književnosti, u književnom klasiku s početka stoljeća. I ovo je jedno od mračnih mjesta na zemlji, tako je pisao Conrad. Neki zapovjednik rimske trireme ovdje je vidio močvarno, negostoljubivo ušće, omeđeno barbarskim vatrama. Ta se tama nije povukla s uzdizanjem blistave kolonijalne prijestolnice. Na neki se način i produbila, spustila se u podzemlje carstva.

Pitao sam se jutros što osjećam za Arheologa. Jesam li zavolio njegov lik? I kakve veze imaju zidovi grada kralja M. s blokovima stiropora? Kad sam ustao to pitanje mi je prošlo kroz glavu. Sada stojim s Arheologom na ušću Temze, nad rijekom nježna izmaglica. S nama na pramcu je i Conrad. Plima nas meko nosi prema gradu. Da, čini mi se da sam zavolio Arheologa.

Arheolog je znao da je otkrio više različitih vrsta sličnog pisma, barem dvije, ali nije znao jesu li to bili različiti jezici, ili jedan jezik. Dva je pisma nazvao *fish'n'chips 1* i *fish'n'chips 2*. Prvi

je izgledao kao preteča drugog, rudimentaran, s kraćim i sitnijim urezima, bez horizontalnih linija urezanih na pločicu povrh kojih su urezivani simboli. *Fish'n'chips 1* bio je neuredniji, i nečitkiji. *Fish'n'chips 2* je bio upravo suprotno: čitak i organiziran, sofisticiraniji, detaljniji, s horizontalnim linijama povučenima u mokroj glini, nalik na linije iz dječje bilježnice, i na njima urezanim nizovima znakova.

Jedinica je sadržavala ograničenu količinu teksta. *Dvojka* sasvim dovoljno sadržaja za istraživanje. Dva sustava zapisa bila su povezana. Ali, je li posrijedi bio jedan jezik to se nije moglo reći. Isti ili slični znakovi mogli su se koristiti i za dva različita jezika. Dva jezika mogu značiti i dvije civilizacije, jednu stariju od druge; ili možda jednu domaću i insularnu, a drugu stranu i kopnenu.

Obje ploče sada su na njegovom otoku. Otisnule su se s Otoka, preplovile Središnje more, i nošene oceanskim strujama i morskim vjetrovima stigle do otoka sa zapadnog ruba starog kontinenta. Povremeno se pitao je li on prešao more i našao njih, ili su one preplovile more i pronašle njega. Nije bio posljednji koji će se to pitati. Činjenice su mu govorile prvo, ali nepoznati unutarnji glas (nešto) drugo.

U prijestolnici Arheologa su čekala predavanja, prve izložbe, i prve prezentacije otkrivene građe. Nevoljko je na to pristao, ponajviše zbog osobne sujete, potrebe da usprkos svoje povučenosti, stanovite asocijalnosti, dobiva zaslužena priznanja. Tu su bili i razgovori s financijerima ekspedicije, predstavnicima kraljevskih institucija i kraljevskih vlasti. Uključujući i samu kraljicu.

Ovo posljednje smatrao je posebnom čašću, upravo vrhuncem svog života. Kraljici se predstavio u dvorani u kojoj se njenom visočanstvu predstavljaju novoizabrani premijeri, predstavnici kontinentalnih vlada i kraljevskih obitelji. S kraljičinim sekretarom u tišini je stajao uz golemi kamin kada su se pojavila četiri nosača s nosiljkom. Visoko gore, u potpunoj crnini, s crnim velom na licu, sjedila je sćušna carica Indije i kraljica Ujedinjenog kraljevstva. Pola godine kasnije kraljica će umrijeti, ako nisam u datiranju nešto pobrkao, ako je do susreta Arheologa s kraljicom uopće i došlo. U prijestolnici će se održati višednevna ceremonija pokopa. Čitavo kraljevstvo naći će se na ulicama da isprati kraljicu, i s njome čitavu epohu. On sam već će tada ponovo biti na Otoku. Sljedećih nekoliko godina sezonski je odlazio na zimsko-proljetne ekspedicije. Trebalo je posao završiti. Dopršiti iskope, selekciju materijala, transport arheološke građe, osiguranje nalazišta. Ako je prva ekspedicija bila avantura, sljedeće su bile administrativni posao. Pljačkaški element čitavog poduhvata nije mu pado na pamet.

S kasnim proljećem 1905. Arheolog se na duže vrijeme vratio u svoju kišnu domovinu. Ovdje, u njegovom Oxfordu, čekao ga je posao. Kroz sljedeće tri godine pokušati će dekodirati zapise s glinenih ploča. U timski rad nije vjerovao. Mišljenja kolega nisu ga previše zanimala. Ako ih već nije prezirao, nije ih trebao i trpjeti. Ploče su bile njegove, ne njihove. Njegov zadatak, a ne zadatak kojeg će prebaciti nekome drugome na leđa.

Organizaciju dana podredio je pločama. Nije lako bilo odrediti pristup zadatku i načine rada. S jedne strane stajale su dvije glinene ploče s dva nepoznata pisma, s druge strane sve njegovo vrijeme. Trudio se pločama približiti opsežnim istraživanjem, analizom povijesnih izvora, usporedbom svih poznatih pisama, izradom bezbrojnih skica, mreža znakova. Ali uz sav obim posla koji je samom sebi zadao često bi se našao kako u kabinetu stoji pred pločama zagledan u njihove simbole, bez osjećaja za vrijeme, i tako čitave sate, i sate, koji bi samo tako prolazili. Nitko nije znao što je na pločama zapisano, još manje koji je jezik pisan tim simbolima. Vrijeme je izbrisalo značenje simbola. Ponavljala se priča s egipatskim hijeroglifima. Pismo Egipćana izgubilo je svoje značenje, sve dok nije pronađen kamen iz Rosette. Krajem osamnaestog stoljeća francuski vojnici pod zapovjedništvom Napoleona u malom su mjestu na delti Nila pronašli ključ za dešifriranje hijeroglifa. Kamena ploča pronađena je u starom zidu. Odmah je uočen njen značaj: na tri pisma bilježio se izgleda isti događaj. Uz hijeroglife jedan od jezika bio je svima dobro poznati starogrčki. Kod je postepeno razbijen. Preko imena faraona Ptolomeja, čije se ime pojavljivalo na grčkom, protumačena je kartuša s hijeroglifom faraona. Prvi simboli povezali su se s njihovim značenjem.

Stoljeće kasnije Arheolog je pokušavao dešifrirati pismo s glinenih ploča, ali bez čarobnog štapića. Povremeno mu se činilo kao da se nalazi zatvoren u zatvorskoj ćeliji. Noću u njoj osluškuje kuckanje s druge strane zida. Očito posrijedi je neki oblik šifriranog koda, Morseove abecede, koji dolazi s druge strane, neka vrsta pisma. Ali problem je što s druge strane nema ćelije, zid na koji prislanja uho, kroz koji želi čuti poruku, vanjski je zid visoke zatvorske kule, vani zijeva ponor. Takav neki osjećaj opsjedao ga je, takve slike.

Nije bio od volje objavljivati skice i fotografije ploča. Tek rijetkim je dokumentima dopustio da izađu u javnost. Nikakvi detaljniji podaci o simbolima nisu bili dostupni drugim stručnjacima. Sam spomen kolega stvarao mu je nervozu, neobičnu netrpeljivost. Nije se vidio dijelom znanstvene zajednice, smatrao je da ga njegovo otkriće stavlja visoko iznad svih profesora arheologije, historije i lingvistike. Bilo kakvo spuštanje na razinu te grupe ljudi samo bi značilo umanjivanje njegova otkrića, kao da o svom radu krene razgovarati s poštarima, pekarima ili postolarima... I od supruge se pomalo udaljio. Teško mu je s njom bilo pronaći

zajednički jezik, zajednički interes, pogotovo od kada su se djevojke udale, napustile kućanstvo, jer u međuvremenu i do toga je došlo.

Arheolog je izgublenu civilizaciju nazvao po legendarnom kralju. Sada je htio dokazati da je na glinenoj ploči s pismo kojim su pisali, jezik kojim su govorili. *Fish'n'chips 2* nudio je dovoljno materijala za potvrdu te teze. On je bio ključ. Trebalo je samo pismo i jezik povezati s gradom koji je otkrio, svezati posljednji čvor. Što bi pritom trebala biti teškoća? Osjećao je da je posrijedi tek jedan jedini korak. Obično vezanje vezica na cipelama. Ali taj korak nikako nije uspijevao napraviti. Činilo mu se da je zarobljen u snu. Trebalo je samo zakoračiti, ali on se nikako nije mogao pomaknuti. Stajao je bespomoćno, razvezanih vezica. Definiran strukturom sna u kojem je nemoguće učiniti posljednji korak.

S vremenom postalo je nelogično svakodnevno gubiti vrijeme na odlazak do kabineta. Možda i nije bila riječ baš toliko o vremenu koje je gubio, da budem mrvicu jasniji. Ujutro mu je trebalo tek desetak minuta do kabineta i navečer isto toliko nazad. Sveukupno dvadeset minuta, malo manje od četvrt sata u radnom danu koji je znao potrajati i dvanaest, trinaest, četrnaest sati. Ali nešto je tu osjećao nelogičnim; u tom „gubljenju vremena“. Nije mu se činilo razumnim da se na taj način, tim „svakodnevним putovanjima“, „tumaranjima“, udaljuje od zadatka. Osjećao je sasvim jasno kako ga ta podvojenost života između kuće i kabineta znanstveno koči, kako mu udaljenost između doma i radnog mjesta stvara nepotrebnu napetost, dekoncentraciju, čak i određenu smušenost.

Jednog jutra, šetajući između zelenih tratina, stoljetnih hrastova i zidina sveučilišta čiji je kamen obrastao bršljanom polako već tonuo u tlo i stapao se sa svojom okolinom, zastao je i nakratko spustio glavu. Baš onako kako je to učinio i kad je stao pred pokojnu kraljicu... Ali sada je stajao sam pred sobom. Pognute glave.

Odluka je bila jednostavna. I neodložna. Ušavši u kabinet zazvao je asistenta. Na list papira napisao je kratku poruku: „ostajem u kabinetu, do daljnjega, nužnu korespondenciju slati preko asistenta“, bez točke na kraju. Papirić je preklopio, pružio u ruku asistentu i kazao, za gospođu suprugu, isporučiti čim prije, pa pred nosom asistenta zatvorio vrata kabineta... Mogao bih i slobodno dodati: za sva vremena.

Sa suprugom, majkom svojih četiriju kćeri, kojima je još nedavno namijenio budućnost gudačkog kvarteta, nije nikada mnogo komunicirao. Volio je pismenu korespondenciju. Ali i ona je najčešće predstavljala tek monotone istraživačke zapise. Ili, s druge strane, posve kratka uputstva i naredbe. Slična komunikacija bila je i s kćerima.

Posljednjih godinu dana supruga i Arheolog živjeli su na odvojenim katovima. On u prizemlju, ona na prvom katu. Znali su proći dani da je ne bi vidio. Čuo bi povremeno njene korake iznad

svoje glave, i od tog struganja, pucketanja parketa i nosivih greda, prošla bi ga neobjašnjiva jeza. Podigao bi glavu od pisaćeg stola i zapitao se... ni sam nije znao što bi se zapitao.

Večeru mu je priređivala posluga, isto tako i doručak. Pretpostavljao je da isti aranžman vrijedi i za suprugu. Ali nije se time dao zamarati.

Desetak dana nakon preseljenja u kabinet začudio se posve zanemarenoj činjenici da na njegovu poruku nije stigao nikakav odgovor. Supruga se nije javila niti pismom, niti porukom. Na tren je pomislio dozvati asistenta i zapitati ga je li od gospođe supruge stigla kakva poruka, da li mu je možda zaboravio nešto prenijeti, ali je ubrzo odustao od toga, činilo mu se nevažnim. Nije mu više tako nešto palo na pamet, niti se supruga ikada više javila. Očito, neke su težnje bile obostrane. To je na kraju i bilo posljednje što je ostalo od braka sklopljenog pred Bogom i kraljicom kao poglavarom njegove crkve.

U akademskim krugovima pismo glinenih ploča nazvano je Linearom A i Linearom B. Do Arheologa su povremeno stizala mišljenja neimenovanih i zapravo posve beznačajnih kolega kako je njegovo uvjerenje da se na ploči takozvanog Lineara B nalazi jezik nestale otočne civilizacije zapravo tragična pogreška. Upravo su se takvi pridjevi koristili. S prezirom je odbacivao takve glasine. Ispravnije reći, prave objede. Razni glasovi savjetovali su mu, obraćajući se prvenstveno jedni drugima, da jezik nestale civilizacije pokuša povezati s nekim drugim jezicima i civilizacijama. Nije mu padalo na pamet spuštati se na razinu sveučilišta. Na bilo koji način dovesti svoj rad, i svoje ime u vezu s tom iritantnom grupom ljudi, uopće sa sveučilištem. O Oxfordu je imao sve gore i gore mišljenje. Njegova tobožnja veličina činila mu se u sadašnjosti upravo patuljastom. Oxford je tragično pao, moglo bi se reći vertikalno, prvenstveno u usporedbi s njime samim, kada govorimo o njegovim osobnim otkrićima i njegovom radu. Grupe profesora koje bi primjećivao s prozora kabineta, po hodnicima i parkovima, doživljavao je kao skupine vrana u crnim togama koje šecu u grupama od dvoje, troje, četvero. Izdvajajući se od njih štitio je vlastitu veličinu. Nije se više smatrao članom oksfordske znanstvene zajednice. Vidio je u tom pojmu nešto posve derogativno, i nisko.

No nakon tri godine opsesivnog katalogiziranja glinenih ploča, koliko si je dao za dešifriranje pisma, jedino što je Arheolog mogao sa sigurnošću kazati jest da su posrijedi popisi. Antičko računovodstvo. Nekakve ribe i krave, da tako kažem. Penisi i vagine. I količine, tih riba i krava... Nikakvog napretka nije napravio otkada je izašao iz šatora, otkada je napuštajući svoju zapovjednu logorsku poziciju ostatkom čaja iz limene šalice ugasio vatru pred šatorom. Kako dešifrirati pismo nije uspio dokučiti. Ili možda bolje rečeno, nije uspio osvijestiti put koji bi ga vodio prema tom cilju.

Potom novo otkriće na Otoku. Na južnoj strani, okrenutoj prema otvorenom moru i Africi, otkriven je još jedan drevni grad. Stariji, po glasinama koje su do njega stizale i od njegova vlastitog. Na širokom i visokom brdu iznad doline koja mu je bila donekle poznata, pronađena je utvrđena palača, obzidani grad. Zapravo čitav fortifikacijski kompleks s palačom u njegovom središtu. Nalazište se nije moglo usporediti s njegovim, niti po veličini kompleksa, niti po njegovoj usčuvanosti. Većina iskopa nalikovala je tek na gomilu razbacanog i izgaženog građevinskog materijala. Pronađene skulpture i lončarski artefakti nisu se mogli uspoređivati s njegovim vlastitima. Ali u središnjoj palači, u njenom podrumu ispražnjenom od nataložene zemlje, pronađen je disk s nepoznatim piktogramima. To mu je uistinu privuklo pažnju. Da, da, to mu je načas podiglo desnu obrvu.

Simboli nisu bili urezani u glinu već utisnuti, a neki su nalikovali onima s njegovih ploča. Sveukupno, izbrojano je dvije stotine četrdeset i dva piktograma, koji su predstavljali četrdeset i šest različitih simbola: slike predmeta poput rastegnute štavljene kože, životinja poput riba i ovaca, ili slike ljudskih glava s perjanicom.

Misteriozni disk izrađen je korištenjem naprednijih tehnika od onih na glinenim pločama. U to nije bilo sumnje. Tekst je bio spiralnog oblika, ne linearnog, namijenjen izgleda da se čita od sredine prema rubu, zakrećući disk. Znakovi nisu urezivani, već su utiskivani poput pečata. No artefakti pronađeni zajedno s diskom ukazivali su da je disk mnogo stariji od njegovih glinenih ploča. Je li pismo s diska bilo preteča pisma s glinenih ploča? Moguće. Sve je moguće. Ako je bilo preteča, kako to da je bilo sofisticiranije i naprednije? O bože, je li bio spreman za još jedan takav novi izazov?

Uzbuđenje koje je osjetio ugledavši prvi puta skicu diska, detaljno reproduciranog na fotografijama i crtežima, svega nekoliko tjedana i mjeseci kasnije pretvorilo se u gorko razočaranje. Prave poveznice nije bilo. Rješenje se nije moglo uočiti. Disk nije bio kamen koji bi protumačio ploče. Umjesto pisma koji će dešifrirati njegova dva pisma, pojavilo se tek jedno novo koje treba dešifrirati. Već treće po redu. Sve je tendiralo tome da postane samo još veća zavrzlama, ako se može upotrijebiti takav neznanstveni termin. Činilo se da ne postoji pravocrtan znanstveni put između različitih vrsta pisama. On ga više nije vidio.

U svjetlu te nove spoznaje odlučio je postaviti čvrste znanstvene prioritete. Prvi i najvažniji bio je da na svaki način zaštiti svoje ploče od znanstvenih stranputica, manipulacija i pogrešnih tumačenja. Obrani ih od razbojnika i diletanata. Tu nije smjelo biti dvojbe, ni kolebanja. Znao je o kakvoj se prijetnji radi, i znao je, o da, dobro je znao, kako se toj prijetnji učinkovito suprotstaviti.

U godinama nakon otkrića diska s južne strane otoka promijenio je mnoge ustaljene navike. Sam kabinet, pretvoren u međuvremenu u skladište, sve je rjeđe napuštao. Najčešće tek zbog dugih noćnih šetnji. Kretao se u pravilu neosvijetljenim dijelovima sveučilišta, poput lopova. A s vremenom, sve više i po posve mračnim rubovima grada. Objašnjavao je to svojom sve većom ljubavi prema prirodi: premda nije bilo jasno koliko se hodajući po mrklom mraku uistinu moglo uživati u ljepotama prirode.

Obaveze održavanja predavanja i ispita, konzultacija sa studentima i profesorskih kolegija, sve je slabije i neurednije ispunjavao. Na kraju je sa sveučilištem postigao dogovor o trenutačnom prestanku svih profesorskih obaveza te umirovljenju, ali uz zadržavanje prava na korištenje kabineta. Prešutno je to podrazumijevalo da mu je dopušteno živjeti u kabinetu. Njegov status najvećeg živućeg svjetskog arheologa uz Howarda Cartera, koji je eto prije nekog vremena sasvim slučajno nabasao na neotvorenu grobnicu nekog mladog egipatskog faraona, u tome mu nije sasvim odmogao.

Još nešto, neobično. U kabinetu se sve češće počeo razodijevati, poput antičkih atleta pred svoje sportske aktivnosti. To ga je činilo vitalnijim, agilnijim. Povezanijim sa svojim radom. Dan bi počinjao pomnim oblačenjem donjeg rublja, čarapa, kopčanjem držača čarapa, navlačenjem cipela, odijevanjem trodijelnog odijela od tvida, ali onda bi postupno neke odjevne predmete odbacio. Isprva je vrijeme u kabinetu znao provoditi bez cipela i vunениh hlača. Povremeno bi tako u bijelim gaćama, košulji, prsluku i sakou, slagao širom kabineta, po svakom komadiću njegova drvenog poda, bezbrojne skice simbola s ploča. A onda se takav, bosonog i razigran, nalik onom Bečaninu Klimtu, kretao među simbolima skakućući, poskakujući kao da pleše, uviđajući poveznice među određenim skupinama skica koje prije, iz nekog razloga, nije primjećivao.

Osjećao je pritom slatko uzbuđenje, određeno pijanstvo. Skakao bi između rasprostrtih skica, čitave sate provodeći u tom neobičnom plesu. Pjevušeći, razgovarajući živahno sa samim sobom. Zapravo tek ponavljajući pojedine rečenice, ili tek dijelove pojedinih rečenica.

Potom su i gaće otpale, reklo bi se, same od sebe, što je skakutanju dalo sasvim novu sliku. Sasvim novi vizualni dojam. I energiju. Umjesto košulje i potkošulje dohvatio bi tek sako i njime se zaogrnuo. S asistentom je komunicirao isključivo kroz zatvorena vrata. Poruke bi gurnuo ispod vrata. Obroke ostavljene ispred zatvorenih vrata, pladanj s uobičajenom ponudom iz sveučilišne kuhinje, uzeo bi tek kad bi hodnici utihnuli a zgrada posve utonula u mrak.

Čime je naposljetku urodio sav taj dugogodišnji znanstveni rad?

Kakve su bile spoznaje i koji su bili zaključci tog višegodišnjeg, a potom već i višedesetljetnog posvećivanja nepoznatom pismu? Ne može se jednoznačno i precizno odgovoriti na to pitanje.

Sasvim jasno je uvidio da odgovori ne leže u povezivanju znakova s glinenih ploča s nekim drugim poznatim pismom. To su mu potvrdile godine bezuspješnih napora usmjerenih u tom pravcu. Naslutio je da se rješenje ne može nalaziti niti u spajanju određenih simbola s pojedinim glasovima. Sav njegov rad to mu je potvrđivao, ako već ne u svim pojedinim segmentima, jer za poneke simbole ipak je potvrđeno da predstavljaju određene glasove, onda sasvim sigurno u cijelosti sustava. Svaku ideju konzultacije s nekim istaknutim kritičarima rezolutno je odbijao. Ono što se sada činilo jedinim ispravnim putem, što mu se nametalo na neobično prirodan, spoznajno spontan i intuitivan način, bilo je povezivanje znakova s glinenih ploča sa znakovima iz svijeta i prirode. Noćne šetnje tako su postajale sve duže i duže. U mraku, u polutami, tražio bi simbole slične ili identične njegovim znakovima. Po povratku bi ih skicirao i unosio u arhivu koju je naslovio: „Svijet – pismo“.

Svijet je sam po sebi bio velika mreža znakova. Takozvano originalno, ili izvorno pismo. Znakove iz „svijeta-pisma“ trebalo je povezati sa znakovima s ploča, i isto tako, obrnuto, simbole ploča sa simbolima svijeta.

Cilj je bio uzvišen: trebalo je dešifrirati sustav onoga što je počeo nazivati Jedinim pismom, odnosno *One Script*. Potom je to Jedino pismo trebalo povezati sa svim drugim pismima, uključujući *fish'n'chips 1*, *fish'n'chips 2* i disk sa spiralnim pismom. Radna procedura je bila jednostavna. Pronaći u šari na kamenu crkve, u isprepletenosti golih grana, u obliku suhog lista, ili u znaku nekog *puba* što je stajao na ploči iznad ulaza u krčmu, ekvivalente simbolima s ploča. Potom detaljno skicirati uočene simbole i uvesti ih u mrežu sa svim ostalim znakovima. Tako se stvarala sveobuhvatna arhiva koja je povezivala križ s tornja crkve, s križićem na glinenoj ploči, okruglu špijunku na zaključanim vratima kabineta, s kružićima koji su na ploči najvjerojatnije bili oznake za stotice... ili što god da su već bili.

Ono što je naslućivao još tamo na Otoku, u šatoru, da je sve povezano, da na neki način sve stoji u međusobnom odnosu i korelaciji, sada se pomaljalo kao jasna komunikacija Jednog pisma, Jednog jezika.

U tornadu koji je pokrenuo, u njegov sve veći i širi vrtlog, samo je trebalo ubacivati nove i nove simbole, nove i nove šifre. Arhiva je rasla, glasovi su bili sve jasniji, sve bučniji. Govorili su još, još. Pismo se uvezivalo, otkrivalo, kako se gomilao prikupljeni materijal. U nedostatku prostora, ili tek vremena, znakove je počeo zapisivati na zidovima, po stropovima, urezivati ih u vrata, u namještaj. Svijet postoji da bi bio knjiga, da bi bio zapisan u knjigu, tako je rekao Mallarmé. Kabinet je postao ta knjiga, sama njegova koža postala je pergament. Danju bi je tetovirao, iglom i tintom, prekrivao različitim skupovima simbola koji su tako izloženi na

dnevnom svjetlu komunicirali sa simbolima iz ostatka arhive, sa šiframa sa stropova i s prozorskih stakala. Noću bi tijelo premreženo tamnoplavim znakovima zaogrnuo pelerinom, i takav krenuo u svoj noćni lov na znakove, šuljajući se neobičnim, rastrzanim koracima širom u mrak utonulog sveučilišta i grada.

I alkohol je tu našao svoju bitnu ulogu. Već u šatoru znao je oslušivati njegov šapat. Sada se zaželio njegovog krika. Njegove rike u džungli skica i simbola koju je oslobodio. Kad bi potpuno razodjeven skakutao po kabinetu, alkohol je njegovom znanstvenom naporu davao nedvojbenu šamansku dimenziju i kvalitetu. Noćni izleti sada su ujedno podrazumijevali, s jedne strane, iznošenje praznih boca iz kabineta, i s druge, unošenje novih zaliha pića, kojima se opskrbljivao u obližnjim točionicama i pubovima, u nekoliko puta zaključan kabinet. Takva je bila logistika iznošenja i unošenja. Podsjećala ga je dinamiku iskapanja, odvoženje iskopane zemlje, skladištenja novih artefakata, jedno se izbacuje, a drugo dovlači.

Dok bi noću, u kabinetu svog šamanstva, gol naginjao bocu viskija, pokrećući se na ples, potičući se na mahnitanje, i samu bi bocu koristio kao prostor arhive. Velikim slovima napisao bi na njoj svoje nove inicijale, A-E-I-O-U. Potom naginjao viski u grlo, usmjeravao dno boce u zrak, gledao kroz njega kao kroz durbin, opisivao s bocom krugove oko sebe. Pa onda bocu prinosio piktogramu čovjeka s perjanicom, simbolu nalik ženskom spolnom organu, ili čemu već, pitajući se što vidi, što mu se pokazalo.

Ne treba se zavaravati time da posrijedi nije bila neortodokсна metoda, neistražena, rubno racionalistička, i mahom emotivno-empiristička. Očito prisutne elemente asocijalnosti, psihičkog rastrojstva i alkoholizma koji su je sačinjavali, nije trebalo ignorirati. Oni su bili njeni integralni dijelovi: unutar šamanske zvečke sudarale su se manije i opsesije, neuroze i psihoze, i to u svom najširem mogućem spektru.

No i usred svog tog atavističkog zanosa, šamanskog plesa začinjenog nudizmom, nošenog skribomanijom, piktomanijom i kriptomanijom, Arheolog je držao pravac, kormilo, koristeći i za tu priliku praznu bocu kao durbin. Podlijeganje paranojama i sveprisutnim šiframa, značilo je držanje kursa. Znanost je tako napredovala. Sporo ali neumoljivo. Inč po inč. Spoznaja je kao i arhiva rasla i prerasla gabarite kabineta, kojeg naravno kabinetom možemo nazvati tek još u općenitom fizičkom smislu, određenom zidovima i vratima, podovima i stropovima.

Koncentrirao se na Linear B. U njemu je bio ključ. To je znao. To je samom sebi ponavljao. On je bio prioritet, još od prvog dana, pa sve do sada, čitavih nekoliko desetljeća kasnije. Građa Jednog pisma i Jednog jezika uključivala je i Linear A. I on je bio sastavni dio arhive koju je stvarao. Ali u središtu Jednog pisma, u središtu njegove aleksandrijske biblioteke Jednog pisma i Jednog jezika, nalazio se Linear B.

To je bila znanstvena koliko šamanska spoznaja. Uz dovoljnu količinu alkohola, uz pravilne i ponavljajuće, katatoničke kretnje, ta mu je spoznaja dolazila u svoj svojoj nedvojbenoj jasnoći. Kada iznesu njegovo tijelo iz kabineta, kada poput vikinškog ratnika na ramenima svojih vjernih ratnika krene na put prema Valhalli, oni prvi koji će stupiti u njegov kabinet, oni prvi koji će stati usred njegova arhiva, ogledati se po njegovim zidovima i stropovima, to će sasvim jasno ugledati, uvidjeti. I to je upravo ono što ostavlja za sobom. Što generacijama koje dolaze predaje u nasljeđe.

Fish'n'chips 1 je bio ključ.

On je oko velike ribe.

Arhiva je tijelo tog golemog kita, iz čijeg nas središta promatra krupno, vodenasto i bezbojno – oko...

Arheolog je umro 1940. godine. Smanjio se, smežurao, požutio i pocrnio, pobenavio od nemoći i desetljeća znanstvene sunčanice, i onda takav skončao.

Na njegovom londonskom sprovodu okupilo se još i manje ljudi nego što se na ovom groblju okupilo kada su pokapali Karla Marxa. Apostole se ovoga puta moglo nabrojati na prste jedne ruke. Tako je prolazila slava svijeta. Iznad južne Engleske bjesnio je Hitlerov *Blitz*. Slavna prijestolnica Zapada pretvarana je u ruševine. Vrijeme podizanja gradova slijedilo je vrijeme uništavanja gradova. S neba nad Highgateom padale su bombe, *messerschmitti* i *heinkeli*, a za njima će uskoro početi padati i *führerovi* pobočnici s uganutim gležnjevima. U daljini je gorio grad, uzdizali se stupovi dima. Znak na nebu bio je znak indijske svastike. Sivi i tromi bombarderi bili su slonovi na čijim je bokovima znak bio ispisan. Arheologove oči više nisu mogle gledati prema nebu. Nisu mogle vidjeti sve te nove simbole, označeno i označitelje. Ali ostao je pogled. Ostala je Arhiva. Vikinški vođa sahranjen je. U mislima i fantazijama šačice okupljenih, Arheolog je spaljen na lomači, zajedno sa svojim brodom s kojeg je stupio na Otok, i s kojim se potom nošen plimnim strujama Temze slavodobitno vratio u domovinu. Sahranjen je pronalazač Najdivnijeg grada, Prvog grada; prvog grada prvih ljudi prve civilizacije prvoga mora... i tako dalje. Sahranjen je čovjek pred kojim su nosači spustili nosiljku *Victorije Regine*.

Iza njega ostala je nepregledna ostavština znanstvenog rada, široka poput lelujavog polja zlatnog žita, stepe u plamenu: svaki zabilježeni kamenčić, svaki komadić gline, bakra, srebra, željeza, sve skice i fotografije, čitava materijalna dokumentacija, uključujući zidove, stropove, oslikane boce, uključujući i samu oslikanu kožu, sada prepuštenu crvima i drugoj gamadi i nečisti.

U toj ostavštini bio je i svaki korak koji je napravio na brdskim stazama otoka, svaki korak koji je prošao u noćnim šetnjama. I tako dalje, i tako dalje. Šamanske vrtnje i alkoholna prosvjetljenja. I tako dalje i tako dalje...

Jednom riječju, sve.

Sve, iz čijeg je središta promatralo vodenasto, bezbojno oko.

London, 27.9.1940.